

МЕКЕНЧИЛДИК МАДАНИЯТ ТААНУУНУН ОБЪЕКТИ КАТАРЫ
ПАТРИОТИЗМ КАК ОБЪЕКТ КУЛЬТУРОЛОГИИ
PATRIOTISM AS OBJECT OF CULTUROLOGY

*Ашуру уулу Б. – окутуучу, ЖАМУ профессор Ш.М.Ниязалиев атындагы
“Философия жана гуманитардык илимдер” кафедрасы*

Аннотация: Бул макалада азыркы күндүн актуалдуу маселеси болуп саналган мекенчилдик темасы талкууга сунушталды. Мекенчилдиктин пайдасы, маани-маңызы, түрлөрү, максаттары маданият таануучулук өңүттө илимий анализге алынды. Келечек муундардын мекенчилдике тарбиялоо зарылдыгына басым жасалды. Манас эпосунун мисалында мекенчилдиктин мааниси чечмеленди. Жыйынтыгында мекенчилдик проблемасын илимий изилдөөнүн зарылдыгы берилген.

Аннотация: В этой статье тема патриотизма которая является актуальной в наши дни предложена для обсуждения. Польза патриотизма, ее виды и цели проанализированы на культурологическом аспекте. Был сделан акцент на необходимость воспитания будущего поколения на патриотизм. На примере эпоса Манас было интерпретировано значение патриотизма. В итоге была отмечена необходимость исследования проблемы патриотизма на научном уровне.

Annotation: In this article patriotism which is actual in our days is proposed for discussion. The usefulness of patriotism, their types and goals are analyzed on a culturally cognitive aspect. Emphasis was made on patriotic education of young generation. On the example of Manas epic was interpreted the meaning of patriotism. As a result was noted for study patriotism on scientific level.

Ачкыч сөздөр: мекенчилдик, баалуулук, салт-санаа, Ата Мекен, сүйүү, жоопкерчилик, ар намыс, акыл-эс, түшүнүк, идея, тарбия, каармандык.

Ключевые слова: патриотизм, ценность, традиции, Родина, любовь, ответственность, гордость, сознание, понятия, идея, воспитание, храбрость.

Key words: cultural, values, traditions, motherland, love, responsibility, idea, conception, honor.

Кыргыз эли эгемендүүлүккө ээ болгон күндөн баштап, өнүгүү багытында, социо-маданий баалуулуктарында, идеяларында бир топ жаңылануулар болуп, советтик салттан баш тартуу менен бирге бир катар жоготууларга да дуушар болду. Мындай жоготуулардын бири мекенчилдик сезимдери десем жаңылбайм. Мекенчилдик сезимди калыптандыра турган бирден-бир институт бул билим менен тарбия берүү окуу жайлары. Ал эми биз дал ушул багытты ишке ашыруучу окуу жайы болуп эсептелебиз. Ошондуктан азыркы мезгилде айрыкча жаштарда алсызданган мекенчилдик сезимдерин жандандыруу максатында бул теманы илимий анализге алуу менен коомчулукка сунуштоону туура деп таптым. Анткени коомубузда кездешип жаткан алсыздыктарга жол бербестен, тескерисинче аларга жол көрсөтүп, мекенчилдик сезимдерин өстүрүп, өнүктүрүүбүз азыркы күндүн зарылдыгы экендигин баамдап, баалоодобуз. Ошондуктан мекенчилдик темасын илимий өңүттө анализдөө бүгүнкү күндүн зарыл жана актуалдуу маселелеринен деп айтсам жаңылышпаймын. Азыркы коомдун жаш муундарына мекенчил болуу тарбиясын сиңирүү, аларды татыктуу инсан катары тарбиялоо теманын актуалдуулугунун жогору экендигин дагы бир фактысы.

Келечек муундарга толук жеткиликтүү болуу үчүн мекенчилдик түшүнүгүн жана анын түрлөрүн, маани-маңызын толук берүүнү туура көрдүм.

Мекенчилдикке тарбиялоо багытын чагылдырган чыгармалар В.Г. Белинский Н.А. Добролюбов К.Д. Ушинскийлерге таандык экендиги жалпыга белгилүү. Жогорудагы авторлор мекенчилдикке тарбиялоо, мекенчил сезимдерин өнүктүрүү мекенчил инсанга ылайык жүрүш-туруш нормаларын калыптандыруу сыяктуу түшүнүктөргө анализ жасашып эмгектерин жаратышкан. Алардын пикирине ылайык, өз мекенин сүйүү сезимине гана ээ болуу чыныгы мекенчил болуу дегенди билдирбейт, ал баарынан мурда мекендин тагдырына болгон жараандык жоопкерчилигинин жогорку аң-сезими менен байланышат.

Мекенчилдик түшүнүгүнө өтө терең аныктама берген инсандардын бири Н.И. Губанов айткан: “Подлинный патриотизм есть глубокая преданность своему народу, считающаяся с уважением к другим народам” деген пикир менен кошулууга болот. Анткени интернационализм түшүнүгү, тактап айтканда, башка элдерге болгон сый-маамиле да мекенчилдиктен мүнөздүү белгиси десем жанылбайм.

Мекенчилдик - бул грек тилинен которгондо Мекен, Ата Мекен деген маанини берүү менен, Ата Мекенди сүйүү маңызын өз ичине камтыган социалдык сезимдер, нравалык-саясий принциптер, өткөнгө жана келечекке сыймыктануу, өз кызыкчылыгын өлкөнүн кызыкчылыгына баш ийдирүү, өз элинин жана мекенинин кызыкчылыгын коргоого аракеттенүү.

Патриот (грек. Patriots – жердеш, мекендеш) – өз өмүрүн мекендин кызыкчылыктарына баш ийдирген инсан.

Мекенчилдик - мекенге кызмат кылууга жана аны душмандардан коргоого даярдыктан көрүнгөн эмоционалдык мамиле.

Бул түшүнүктүн моралдык мазмуну философиялык сөздүктө толугураак аныкталган: «Патриоттуулук (грек. Patris – Мекен) – адептик жана саясий негиз, мазмуну мекенди сүйүү, ага берилгендик, өткөндөрү менен учурдагыларына сыймыктануу, анын кызыкчылыктарын коргоого умтулуудан турган социалдык сезим»[3.202].

Демек, мекенчилдик-бул Ата Мекенди сүйүү, ага берилүү менен анын кызыкчылыктары үчүн кызмат кылуу, ошондой эле мекенчилдик көрүнүшү - бул төмөнкү деңгээлдеги адамдан, руханий жактан жан дүйнөсү бай жогорку деңгээлдеги адамды айырмалоочу нравалык критерий. Бул түшүнүктүн негизги мазмуну катары өлкөнүн келечектеги өнүгүүсү үчүн оптимисттик көз карашта болгон объективдүү баа берүү жана аракеттенүү абалын түшүнүүгө болот.

Мекенчилдик – бул үй-бүлөнүн, эли-журттун, Ата Мекендин алдындагы жоопкерчилик.

Мекенчилдик – бул өлкөнүн тагдырына катышуу сезимдеринен пайда болгон ишеним.

Мекенчилдик – бул өз элинин жыргалчылыгы үчүн аракеттенүү эркиндиги.

Мекенчилдик – бул өлкөнүн маданиятын, салт-санаасын, тарыхын сыйлоо.

Эми мекенчилдикке тарбиялоодогу негизги максатка токтолсом, ал адамзатты бириктирүү, адамзатка мекендин маани-маңызын, идеяларын, максаттарын, милдеттерин түшүндүрүү, адамзатты мамлекеттин негизги идеологиясынын айлампасына бириктирүү.

Ал эми мекенчилдиктин түрлөрүнө токтоло кетсем, биринчи түрү катары имперство - башкача айтканда мекенди сүйүүчүлөргө тиешелүү сапат болуп саналат. Экинчи түрү бул мамлекеттик кызмат. Эгер малекеттик кызматкерлерде жогорку деңгээл менен бирге мекенди сүйүү сезими күчтүү болсо, анда мекендин кызыкчылыгы сөзсүз корголот. Үчүнчү түрү катары жарандык акыл-эсти айтууга болот. Башкача айтканда жарандардын таанып-билүү түшүнүгү, акыл-эси, ой-жүгүртүү жөндөмдүүлүгү жогору болсо

мекенчилдик принциптери ишке ашат. Мекенчил болуу менен эмнелерге жетишүүгө болот деген маселеге кайрылсам, кылымдарды карытып жашап өткөн ата-бабаларыбыздын жашоо тарыхы жана терең акылы, акылмандуулугу мекенчил болууга дем күч берет. Ал эми өз өлкөсүнүн жетишкендигин жана анын кадыр-баркын сезүү – мекенчилдиктеги кубанычтуу көрүнүш болуп саналат.

Күнүмдүк жашообуздагы мекенчилдиктин пайда болуу өбөлгөлөрүнө токтоло кетсем, бул көрүнүш геосаясатта кездешет. Тактап айтканда, улуттук мамлекеттин түзүлүшү ар бир улуттун мекенчилдик сезимдеринин пайда болуусуна түрткү болот. Ошондой эле дүйнөлүк тарыхта кездешкендей, боштондук согуштардын мезгилинде да мекенчилдик сезим чоң роль ойноп, биригүүгө, жеңип чыгууга шыктандырган. Мекенчилдиктин пайда болуу өбөлгөлөрүнүн бири аскердик кызмат болуп саналат. Башкача айтканда, аскердик кызматты тандоонун өзү мекенчилдик болуп саналат. Ал эми согуш мезгилиндеги аскер кызматында мекенчилдиктин белгилери жогорулап, Ата Мекен темасы биринчи орунга чыгат. Анткени бул доордо өз мезгилинин идеологиясына жраша “советтик мекенчилдик” деген түшүнүк болуп, бул түшүнүктүн негизин өз мекенин сүйүү, советтик түзүлүшкө берилгендик, берилгендикти шериктештиктин милдети катары кароо социалистик шериктеш өлкөгө, салт-санаасына, үрп-адатына берилгендик, өлкөнүн өткөн таарыхына урмат-сый менен маамиле жасоо, өлкөнү коргоого даяар болуу феномендери, мазмундары түзгөн. Өткөн доордун жүргүзгөн идеологиясы ошол мезгил үчүн туура жана зарылдык болуп саналган. Өткөн таарыхка сый-урмат менен маамиле жасоо биздин мекенчилдик өзгөчөлүгүбүз болуп саналат.

Совет мезгилинде мекенчилдик милдетти так актарган улуттардын катарын кыргыз эли да толуктайт тактап айтканда, мындай көрүнүштөрдөн Кыргызстан да четте калган эмес. Кыргыз эли СССРдин курамында турган кезде, “бардыгы жеңиш үчүн” деген ураандын алдында биригип, Ата Мекендик согушка тартылгандыгы тарыхый чындык. Демек, мекен темасы кыргыз эли үчүн да биринчи орунга чыгып, мекенчил агаларыбыз Дайыр Асанов, Чолпонбай Тулебердиев, Дүйшөнкул Шопоков жана башкалар өз өмүрлөрүн арнашкандыгын тарых тастыктап келет.

Мекен темасы Ата Мекендик согуш жылдарында гана эмес кыргыз, кыргыз болуп жаралган күндөн башталган десем жаңылбайм. Анткени кыргыз элинин тарыхын барактоо менен мекенчилдик духту кезиктиресин. Кыргыз үчүн Мекен темасы жогорку баалуулук болуп саналган. Кыргыз элинин тарыхын, салт-санаасын, үрп-адатын, маданиятын, жашоо жолун, терең акылын чагылдырган көлөмдүү чыгарма “Манас” эпосу. Бул эпостун башкы каарманы Манас мекенчил баатырдын элесин берет. Анткени мекенчил болуу бул эрдик, жигиттик, баатырдык, жоокердик, көсөмдүк, көрөгөчтүк, акылмандуулук ж.б. Мына ушул сапаттар “Манас” эпосунун дээрлик бардык саптарында кездешет.

Мисалы, Манастын аялынын синдиси Акеркеч арамза Көкчөдөн Манаска жигиттике өтүүгө Алмамбетти үгүттөп өз мекени жөнүндө мындай дейт:

Ашкере күнөө кылсаң да,
Ардыкпай турган эрди айтам.
Талкаласаң талыгып,
Тартынбай турган эрди айтам.
Так ошондой эр күткөн,
Таалайы артык элди айтам.
Талаалатып жибербей,
Таяна турган жерди айтам.
Арамзаада жыйылып,
Ажалга сени баалашты,

Көрбөй өтүп кетпегин,
Көк жал төрө Манасты!

Жогорудагы “Манас” эпосунун саптарында басым менен айтылган Көк жал Манас, бул кыргыз элинин мекенчил баатырынын образы, анын акыл айласы деңиздей терең, кайтпас баатыр, душманга арстандай айбат жана жолборстой кайрат көрсөтөт, ошондой эле ушул аракеттин баары эли-жери жана мекени үчүн арналат. Демек, “Манас” эпосунун мисалында белгилүү болгондой баатырдык феномени мекенчилдиктин синоними экендиги талашсыз. Ошондуктан, “Манас” эпосунун дээрлик бардык саптарынан белгилүү болгондой, баатырдык мүнөздү мекенчилдик феномени катары түшүнүүгө болот. Мисалы:

Көк жал Манас үнүнөн,
Көк жайык турат дүңгүрөп.
Каңгайлап Көңтөй бакырса,
Караган баары таң калып.
Кайсап жарчуу камандай,
Кагылышкан чуу салды,
Качырып кирген баатырдын,

Мингени кула шаңданып [4.141] деп баатырга минген атынын шайкеш келген образы аркылуу сүрөттөлүүдө. Демек Манас бул кыргыздын кыраан баатыры болуу менен бирге азыркы муунга дем күч берүүчү, мекенчилдикке тарбиялоочу образ. Манасты билүү менен мекенчилдиктин маңызын ачып берүүгө болот. Тактап айтканда, “Манас” эпосунан мекенчилдикке таандык критерийлерди иргеп алууга болот.

Жыйынтыктап айтканда, мекенчилдик бул мамлекеттин, элдин, улуттун идеялары менен байланышкан түшүнүк.[1. cyberleninka.ru/article/n/].

Өзүнүн өнүгүү жолунда мекенчилдик адамзаттын ар бир муунунда кездешкен көрүнүш болуп саналып, ар бир доордо өзүнө таандык өзгөчөлүгү менен тарыхта калгандыгы белгилүү. Ошондуктан мекенчилдик темасы да узак убакытты өз ичине камтып, салттык түрдө мекенди сүйүү катары бааланып келет жана ар бир өлкө өз алдынча түшүнүүсү да мүмкүн.

Белгилүү инсандардын пикирине ылайык, “адамзаттын жеке жашоосунун коомдук кызыкчылык менен биригүүсү”[2. 43] мекенчилдиктин мазмунун айгинелейт.

Демек, мекенчилдик түшүнүгү, анын маани-мазмуну, коом үчүн, адамзат үчүн, айрыкча коомдун келечеги болуп саналган жаштар үчүн барктап, баалай турган баалуулук болуп саналат. Коомубуз келечектүү болуусу үчүн, биз жаштарды мекенчилдикке тарбиялоого милдеттүүбүз. Демек, мекенчилдик темасын маданият таануучулук өңүттө анализге алуунун өзү жогорудагы милдетти аткаруунун негизги жолу болуп саналат.

Белгилүү инсан Джон Кеннединин пикири менен жыйынтыктасам: “Мен үчүн Ата Мекен эмне жасады дебестен, чынында мен Ата Мекен үчүн эмне жасадым дегенди өзүбүздөн сурашыбыз” шарт.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. cyberleninka.ru/article/n/...
2. Мазур М. А., Ванюкова Я. А. Эволюция понятий патриотизма и патриотического воспитания // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2010. № 4 (43).
3. Жаран таануу: (окуу куралы). – Жалал-Абад, 2011, 202 бет.
4. Манас. I бөлүм. Ош 1995. 141-бет.